

MOTOR ALALIYANING TARIFI VA SENSOR ALALIYA BILAN QIYOSIY TAVSIFI.

O'tbasarova Umida Mexmanovna

Alfraganus Universiteti oliy ta'lim tashkiloti Pedagogika va

Psixologiya kafedrası o'qtuvchisi

Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Alfraganus Universiteti Pedagogika va Psixologiya

fakulteti, Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola motor alaliyaning tabiati, sabablarini o'rganishga bag'ishlangan. Motor alaliya - bu markaziy asab tizimining buzilishlari natijasida yuzaga keladigan va bolalarda nutqni shakllantirishda qiyinchiliklarga olib keladigan og'ir nutq buzilishi turi ekanligi haqida fikr yuritilgan. Maqolada motor alaliya og'rigan bolalarga yordam berish uchun maxsus pedagogik va terapevtik yondashuvlar keltirilgan. Maqola motor alaliyaning jismoniy va psixologik omillarini hamda ularni bartaraf etish usullarini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Alaliya, perenatal, organik, vernika, broka, vizual, artikulyatsiya, efferent, anomaliya, motorika, organik, pereferik, ekspressiv, retseptiv, nevrologik, konsepsiya, apraksiya, afferent, motor, kommunikativ, lokal.

Аннотация: Эта статья посвящена изучению природы и причин моторной алалии. Моторная алалия - это тяжелое речевое нарушение, возникающее вследствие поражений центральной нервной системы и приводящее к трудностям в формировании речи у детей. В статье рассматриваются специальные педагогические и терапевтические подходы к помощи детям с моторной алалией. Статья также анализирует физические и психологические факторы моторной алалии и методы их устранения.

Ключевые слова: Алалия, перинатальный, органический, Вернике, Брока, визуальный, артикуляция, эфферентный, аномалия, моторика, органический, периферический, экспрессивный, рецептивный, неврологический, концепция, апраксия, афферентный, моторный, коммуникативный, локальный.

Annotation: This article is dedicated to the study of the nature and causes of motor alalia. Motor alalia is a severe speech disorder that arises due to damage to the central nervous system and leads to difficulties in the formation of speech in children. The article discusses special pedagogical and therapeutic approaches to helping children with motor alalia. It also analyzes the physical and psychological factors of motor alalia and methods for their elimination.

Keywords: Alalia, perinatal, organic, Wernicke, Broca, visual, articulation, efferent, anomaly, motor skills, organic, peripheral, expressive, receptive, neurological, concept, apraxia, afferent, motor, communicative, local.

Kirish:

Alaliya (yunoncha a- salbiy zarracha va laliá - nutqdan), miya yarim korteksining nutq zonalari rivojlanmaganligi yoki shikastlanishi tufayli bolalarda nutqning yo'qligi yoki cheklanishi. Alaliya bolaning rivojlanishining prenatal yoki erta davrida miya qobig'ining nutq sohalariga organik shikastlanish tufayli nutqning yo'qligi yoki kam rivojlanganligi. Qobiqning nutq zonalari A - Vernik maydoni; B - Broka maydoni; Kompyuter -so'zlarning vizual tasvirlari maydoni.

Motor alaliya —bu markaziy xarakterdagi organik buzilishlar natijasi hisoblanib, nosog'lom nevrologik ko'rinish nutqning rivojlanish borasida jiddiy orqada qolishga olib keladi. Bu konsepsiya tarafdorlari nutqiy shakllanmaganlikni motor yetishmovchiligi bilan tushuntiradilar (R. Koen, G. Gutsman, R.A. Belova-David, N.N. Traugott, V.K. Orfmskaya va boshqalar). Ko'pchilik mualliflar alaliyani kinetik yoki kinestetik apraksiya bilan bog'laydilar hamda uning efferent va afferent shakllarini ajratib ko'rsatadi. Afferent alaliyada nutq buzilishlarining mexanizmlari kinestetik apraksiyaga bog'liq bo'lsa, efferent alaliyada esa — kinetik apraksiyaga bog'liq. Apraksiyani artikulatsiyaning turli buzilishlariga ko'ra tushuntirish mumkin tovushlar talaffuzi, so'zning tovush —bo'g'in tuzilishining buzilishlari. Biroq alaliyada yetakchi o'rinda turadigan nutq buzilishlari faqat motor yetishmovchiliklar natijasi emas. Shuningdek, motor yetishmovchilik alaliyali bolalarning faqat yarmidagina kuzatiladi.

V.A. Kovshikov, bayon qilishning yuzaga kelishida birmuncha saqlangan ma'no va motor darajasida, tilning bayon qilish operatsiyalarining shakllanmaganligi alaliyaning bu shakli uchun buzilishning markazi bo'lib hisoblanadi deb taxmin qiladi. Bu alaliyani asosan til buzilishlari sifatida izohlashga asos bo'ladi. Motor alaliyada ibora va matnlarni tuzish bo'yicha nutqiy harakatlarning shakllanmaganligi, so'z birikmasi, so'z tanlashning shakllanmaganligi bilan uyg'unlashgan ichki dasturlashning buzilishi ham kuzatiladi.

V.A. Kovshikov, motor alaliyani tizimli ravishda o'rganib, bu holatning belgilarini va asosiy xususiyatlarini aniqlashga harakat qilgan. U motor alaliyani xarakterlovchi nutq va til faoliyatining cheklanishi sifatida ko'radi, bu esa boladagi ichki va tashqi kommunikativ muammolarni keltirib chiqaradi. V.A. Kovshikov o'z tadqiqotlarida motor alaliyaning sabablari va shakllarini ajratib ko'rsatadi. U ko'p hollarda motor alaliyaning biologik, psixologik va ekologik omillarga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, nevrologik muammolar, o'zaro aloqalarda yetishmovchiliklar va turli xil ijtimoiy omillar alaliya rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

V.A.Kovshikov bo'yicha alaliyaning tasnifi:

Miya yarim sharlarining motorli nutq zonasining lokal rivojlanmaganligi yoki erta shikastlanishi natijasida yuzaga kelgan holat.

V.A.Kovshikov bo'yicha motor alaliyaning belgilari:

- tilda muloqot qilish istagi bor (og'zaki bo'lmagan va og'zaki);
- imo-ishoralardan, ifodali mimikalardan faol foydalanish; ohang, onomatopeya

- "tovush imo-ishoralari" kompensatsiya vositasi sifatida ishlaydi;
- so'z boyligining kamligi;
- so'zlarning beqaror tovushli tasvirlari tufayli so'zlarning ma'nolarini etarli darajada

- tushunish va ularni nomlash qobiliyati o'rtasidagi keskin tafovut;
- exolaliya yo'q;
- eshitgan narsangizni takrorlash qiyin;
- bir nechta agrammatizmlar;
- so'zlarni ishlata olmaslik;
- izchil nutqda sezilarli qiyinchiliklar;
- nomukammal vosita qobiliyatlari

Dinamiklik nutqni o'z-o'zidan va yo'naltirilgan shakllantirish jarayonida o'zlashtirishda qayd etiladi. Motor alaliya nutqiy va nutqiy bo'lmagan belgilar majmuyini tashkil etuvchi murakkab sindrom hisoblanadi.

Motor va Sensor alaliyaning qiyosiy tavsifi

Differentsial mezonlar	Motor alaliya	Sensor alaliya
Nutani idrok etish	Pertseptiv darajada saqlanib qolgan	Qo'pol ravishda buzilgan
Eshitish e'tibori	Xafsiz	Buzilgan
Exolaliya	Yo'q	Mavjud
Takrorlash	So'z yoki iborani takrorlash qiyin	Og'zaki so'zning ma'nosini tushunmasdan takrorlang
A'loqa	Muqolat qilish istagi mavjud(og'zaki yoki og'zaki bo'lmagan)	Istamaslik va muloqot qila olmaslik
Mimik-imo-ishora nutqi	Imo ishoradan, ifodali mimikalardan faol foydalanish	Imo-ishoralar va do'stona yoki ifodasiz yuz ifodalarining etishmasligi

Kompensatsiya vositalarining mavjudligi	Kompensatsion vositalar qanday ta'sir qiladi: ohang, onomatopeya, "tovush imo- ishoralari"	Kompensatsiya vositalarining etishmasligi
Nutqni takomillashtirish dinamikasi	Dinamiklik nutqni o'z-o'zidan va yo'naltirilgan shakllantirish jarayonida o'zlashtirishda qayd etiladi	Yo'nalish shakllanishi bilan juda past temp
Nutqni tushinish	Yoshga mos keladi, ehtimol vizual idrokga tayanmasdan	Buzuq, ma ruzachining artikulyatsiyasini vizual idrok etish bilan bir oz yaxshilanishi mumkin

Xulosa: Motor alaliya og'ir nutq buzilishi turi bo'lib, uning sabablari markaziy asab tizimidagi buzilishlar bilan bog'liq. Ushbu buzilish bolalarda nutqni shakllantirishda katta qiyinchiliklarga olib keladi. Bolalarning nutq qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning ijtimoiy muloqot qobiliyatlarini mustahkamlash uchun individual yondashuv va maxsus dasturlar ishlab chiqilishi zarur ekanligini bilib oldik. Motor alaliyaning muvaffaqiyatli davolashida erta aniqlash va samarali terapiya muhim ahamiyatga ega ekanligini bilib oldik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Levina R.E. Gapirmaydigan alalik bolalarni o'rganish tajribasi. – M., 1951 yil
2. Sobotovich E.F. Bolalarda nutqning kam rivojlanganligi va uni tuzatish usullari (aql-idrok va vosita alaliyasi buzilgan bolalar). M.: Klassik uslub, 2003 yil.
3. Cherepkova N.V. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni shakllantirish xususiyatlari. Jurnal «Ilmiy kashfiyotlar olamida» 2010
4. Logopediya (L. Mo'minova, M. Ayupova). — T., 1993.